מי שמת פרק תשיעי בבא בתרא

קמד.

מסורת הש"ס

עין משפט
נר מצוה

אודייני. בור וכיסויו ושוכרין אותו להשקות שדות ממימיו: **מממה עלמו הוא.** שמשמרין אותו הגדולים ולריכין לעמוד על גביו פן יהיה הפקר לכל שואבי מים: **דלנטירותא עביד?.** מין לריכין להוליא משלהן כלום עליו אלא לשמרו וגם הקטנים יכולין לשמרו:

עבד (ה) **כהן עיסקא.** ותשיב ליה שבח נכסים מממת נכסים הואיל ואין לריך טורח כל כך אלא לקנות ולמכור: **לא שביק גירסיה וטרח לאחריני.** וכמי שאמר ראו מה שהניח אבא הרי אנו עושין דמי. ושמעי׳ מהכא דכל היכא דמאן דהוה כמו רב ספרא אע״ג דלא אמר לעצמי אני עושה כמאן דאמר דמי והשביח לעצמו: **אשה מאי עביד?.** או מטול כתובתה ומלך לה או מטרח קמי יתמי ומהניה ניחוח ומעשה ידיה שלהן ואין לה להשתכר ממנון היורשים: **כאשה יורשת.** כגון שנשא ראובן בת שמעון (ב) ומתו וירשו בני ראובן ובת שמעון את נכסי יעקב אביו אי נכסי אביהם ואח״כ מתו ראובן ושמעון וירשו בני ראובן ובת שמעון ובני ראובן ולמה שאמרה. ג״כ כלומר ושיטת דתני אם אמרה ראו כי לא קאי אאשה יורשת אלא כמי פירוש ראובן ולמה כי דאמ״כ מאי כאי דקאמרה ראו מה שהניח לי בעלי ובני ובני ובני שהקטי הנים׳: (ג) ר״ה שוויבו ובני מדה ומדה סם. ג״כ לא קאי אלא אמשיא אשה לבנו והבוחב כל נכסיו לאשתו דהגן תנאים במתת המחם: (ד) תוס׳ ד״ה נאשה ובני ומיהו קשה דקאמרי׳. ג״כ והר״ף כתב ח״ל כגון ראובן שנשא בת שמעון אחיו ומת שמעון והניח בנות ומת ראובן בלא בנים נמלאת אשת ראובן יורשת בעלה עם אחיותיה בנות שמעון ע״כ ולפי זה איך שפיר ליאשה דיתמי:

הגהות הב"ח

(ה) רשב״ם ד״ה עבד בהו עסקא וכו׳ אל״ל טורח. נ״ב פי׳ בב״מ דף מח ע״ב מבואר דלעבד בחנות הוא טורח קל יותר מאם אל״כ פשיטא דהיה כמו מחמת נכסים וק״ל: (ב) ר״ה אאשה יורשת כגון שנשא ראובן בת שמעון אחיו ומת יעקב אביהם ואח״כ מתו ראובן ושמעון וירשו בני ראובן ובת שמעון וכו׳ ולמה שאמרה. נ״ב כלומר ושיטת דתני אם אמרה ראו כי לא קאי אאשה יורשת אלא כמי פירוש ראובן ולמה כי דאמ״כ מאי כאי דקאמרה ראו מה שהניח לי בעלי וכו׳ וכמו שהקטי הנים׳: (ג) ר״ה שוויבו ובני מדה ומדה סם. ג״כ לא קאי אלא אמשיא אשה לבנו והבוחב כל נכסיו לאשתו דהגן תנאים במתת המחם: (ד) תוס׳ ד״ה נאשה וכו׳ ומיהו קשה דקאמרי׳. נ״ב והר״ף כתב ח״ל כגון ראובן שנשא בת שמעון אחיו ומת שמעון והניח בנות ומת ראובן בלא בנים נמלאת אשת ראובן יורשת בעלה עם אחיותיה בנות שמעון ע״כ ולפי זה איך שפיר ליאשה דיתמי:

הגהות הגר"א

(א) רשב״ם ד״ה קנאו. מוקמינן. ל״ל ומיקמינן. וכ״ל בסמוך (נמ״ם יחד לו כי׳ כגון שהיה מוצרו כי אפי׳ כי׳) ומ״ם ובתוספת. ניטין קלי אלמעלה ודנם סם לחתא דהכי הלכתא בלא מעמא. ובדפוס יש הגיהה בהשב״ם ״מלקמן ומבמקנא מוקמינן״ אל״ל נ״ב כנ״ל:

מוסף רש"י

המשיא אשה לבנו גדול בבית. בית מיוחד שאינו דר בו אלא עשאו לו לבית חתנות (גיטין יד:). **כהלכתא בלא טעמא.** כלומר קבלה משה בלא טעם תפיני, שאין לריך לתת בה טעם (שם). **הכותב כל נכסיו לאשתו.** בלשון מתנה (לעיל קלא:). **לא עשאה אלא אפוטרופא.** לתנם ולהוליא אלמ״ם שמתנו לה בלשון מתנה לא קנתם ואין שום מדבר אלא כך תקנו והסקר כ״ד הסקר (גיטין יד:) לאומר הדעם הוא דאין אדם מניח את בניו ויתן את הכל לאשתו ולא נתכוין אלא לעשותה אפוטרופא כדי שיאכלו לה בני כבוד משום דאיקלי אנשים נכסי בנרשים לפרנסם מהם כפי אומר דעתה היהיו נכסים לה, ומני לה מהני תנא מילי דשריגיה

רבנן דהלכתא בלא טעמא, דדבר נבואה הם, כפי שאנו מניחין מה שכתוב בתורה שנתן לה הכל לינן אחר אומר דעתיו, ובמכיב מדע מירי, וכבא נמי לקמן בנבואת סילוק (לעיל קלא:). **במעמד שלשתן.** אמר לו כן. (קדושין מח:) ולפי שהדבר נהוג בין הסוחרים והמנהגים תקנו את הדבר לקנות בלתי מעיר בדבר שלשתן.

כהלכתא בלא טעמא. קנת טעם יש לכיון שפיגה את הבית סמכת דעתיה דבן וגם אין לו אמה לדור סבבת אותו לו וכן המוחב כל נכסיו לאשתו מו לבנו מסתמא לא ניתן לה מתכון אלא לכבדה שלא תהא מניח בניו בולה כלום ובמעמד שלשתן לא רלו חכמים להטריח הבית עדים ועשאה קנין דמסתמא כיון שאמר לו במעמד שלשתן הקנה לו לגמרי ונראה לר״י דבמעמד שלשתן אם חזר ומחלו אינו מחול ומפורש בכמה מקומות: **הניח** בנים גדולים עד במעמד שלשתן קנה. עד כאן שיטת הר״מ ז״ל:

ברכת

ואם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי. פירש בקונטרס וכיון דאמרה הכי אית לה מזוני ואין נראה לרשב״ם דדוקא אם מכרה כתובתה או נלקחה כתובתה בבית דין אין לה מזונות אבל זו שלא לקחה כלום מכתובתה אלא נכסי מלוג שלה או מה שירשה או מה שנתן לה בעלה כאחד מן הבנים לא הפסידה מזונות דאפי׳ מכרה מקלת כתובתה אמרינן בפרק אלמנה (כתובות דף לח.) דאית דחק ליה לדר׳ שמעון דאמר מקלת כסף כל כסף ולא הפסידה מזונות כ״ש נכסי מלוג דלא שייכי כלל לכתובתה וגם מה שפירש שאם נתעללו בית דין לבשביחה מה שהשביחה לעלמה לא ידע רשב״ם מנליה דלעולם הוא בחזקת יורשים עד שיבעיונה ב״ד אאין לה כח לגבות כתובתה אלא בבית דין והכא מייבי דוקא באשה יורשת: **בית** ואבסדרה מהו. דיכי דעלייה לא קנה מכסדרה שייכא טפי לגבי בית ואם תמלא לומר לא קנה משום דאין בו תשמיש בית שני בתים זה לפנים מזה מהו דכבית אחד דמי ולפירוש הקונטרס הוה ליה להקדים בעיא דשני בתים לבית ואכסדרה:

כהלכתא בלא טעמא. קנת טעם יש דכיון שפיגה את הבית סמכת דעתיה דבן וגם אין לו אמה לדור סבבת אותו לו וכן המוחב כל נכסיו לאשתו מו לבנו מסתמא לא ניתן לה מתכון אלא לכבדה שלא תהא מניח בניו בולה כלום ובמעמד שלשתן אם חזר ומחלו אינו מחול ומפורש בכמה מקומות: **הניח** בנים גדולים עד במעמד שלשתן קנה. עד כאן שיטת הר״מ ז״ל:

ברכת

דאי הוו אמרי גדולים ראו מה שהניח לנו אביו היו אוהבי הקטנים או קרוביהם משכירים להם פועלים משל אביהם בשבילם ומדלא אודעינהו אחולי אחולי גבייהו ובעובדא דמרי בר איסק (ב״מ דף לט:) דא״ל אחוה לפלוג לי נמי מפרדיסי ובוסתני דשמל ואמר ליה רב חסדא שפיר קאמר לך דתנן הנים גדולים וקטנים כו׳ השבח לאמצע לא שאלם בעצמו אלא השכיר פועלים מעמעות הירושה ואותו האח נמי היה מולא קרובים דהוי שאלי ליה וכן אחי דרב ספרא היו מולאין שישתכרו במעומיהן ואין עורה למכור ולקנות אי לאו דהוי כאומר להן ראו ופרץ מאודייני דמחמת עצמו הוא שלא היו מולאין שיעשה להם אותה שמירה לפי שלריך לעמוד על שמירה ומאני דקטנים גופייהו מעטרי ואם היו מודיעין להם היו עושין ועוד יש פירוש רבינו תם ופירוש ריב״ם ולא ישרו בעיני ר״י: **אודייני.** פי׳ בקונטרס בור וכסויו ואין נראה לרבינו תם אלא מפרש שהוא כלי גבוה שעומדים עליו שומרי שדות וכרמים לראות מעליו למרחוק וגם הוא ראוי ליתן עליו כדאמרינן בפרק בתרא דמועד קטן (דף מ.) יתן על גבי מטה או על גבי פספל או על גבי אודייני ויש ספרים שכתוב בהן אדוזוני כמו דוד לחכמה ולהבה (תמיד דף כו: וכשבת לה.): **באשה** יורשת. פירש בקונטרס כגון ראובן שנשא את שמעון אחיו ומת יעקב אביהם ואחר כך מתו ראובן ושמעון אחי יורשין בני ראובן ובת שמעון מאביהן וקשה קשה לישנא דראו מה שהניח לי בעלי דמשמע דירשה מבעלה ולא מיעקב ופירש ריב״ם אשה יורשת שנשא ראובן בת שמעון אחיו ומת ויהיו לו לראובן אחים קטנים או בני אחים קטנים דהוו יתמי והרי היא יורשת את בעלה עם הקטנים שהיא במקום אביה ומיהו קשה (ד) דקאמרי׳ בסמוך דטרחא קמי יתמי דמשמע בני בעלה על כן נראה לר״י כפירוש הקונטרס דכיון שבעל אוכל פירות ירושתה כל ימי חייו כדין שייך שפיר ראו מה שהניח לי בעלי אי נמי כלשון אחר שפירש בקונטרס שאמר הבעל מתני׳

ואם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי. פירש בקונטרס וכיון דאמרה הכי אית לה מזוני ואין נראה לרשב״ם דדוקא אם מכרה כתובתה או נלקחה כתובתה בבית דין אין לה מזונות אבל זו שלא לקחה כלום מכתובתה אלא נכסי מלוג שלה או מה שירשה או מה שנתן לה בעלה כאחד מן הבנים לא הפסידה מזונות דאפי׳ מכרה מקלת כתובתה אמרינן בפרק אלמנה (כתובות דף לח.) דאית דחק ליה לדר׳ שמעון דאמר מקלת כסף כל כסף ולא הפסידה מזונות כ״ש נכסי מלוג דלא שייכי כלל לכתובתה וגם מה שפירש שאם נתעללו בית דין לבשביחה מה שהשביחה לעלמה לא ידע רשב״ם מנליה דלעולם הוא בחזקת יורשים עד שיבעיונה ב״ד אאין לה כח לגבות כתובתה אלא בבית דין והכא מייבי דוקא באשה יורשת: **בית** ואבסדרה מהו. דיכי דעלייה לא קנה מכסדרה שייכא טפי לגבי בית ואם תמלא לומר לא קנה משום דאין בו תשמיש בית שני בתים זה לפנים מזה מהו דכבית אחד דמי ולפירוש הקונטרס הוה ליה להקדים בעיא דשני בתים לבית ואכסדרה:

מתני׳

מי שמת ראו מה שהניח לי בעלי. פירש בקונטרס וכיון דאמרה הכי אית לה מזוני ואין נראה לרשב״ם דדוקא אם מכרה כתובתה או נלקחה כתובתה בבית דין אין לה מזונות אבל זו שלא לקחה כלום מכתובתה אלא נכסי מלוג שלה או מה שירשה או מה שנתן לה בעלה כאחד מן הבנים לא הפסידה מזונות דאפי׳ מכרה מקלת כתובתה אמרינן בפרק אלמנה (כתובות דף לח.) דאית דחק ליה לדר׳ שמעון דאמר מקלת כסף כל כסף ולא הפסידה מזונות כ״ש נכסי מלוג דלא שייכי כלל לכתובתה וגם מה שפירש שאם נתעללו בית דין לבשביחה מה שהשביחה לעלמה לא ידע רשב״ם מנליה דלעולם הוא בחזקת יורשים עד שיבעיונה ב״ד אאין לה כח לגבות כתובתה אלא בבית דין והכא מייבי דוקא באשה יורשת: **בית** ואבסדרה מהו. דיכי דעלייה לא קנה מכסדרה שייכא טפי לגבי בית ואם תמלא לומר לא קנה משום דאין בו תשמיש בית שני בתים זה לפנים מזה מהו דכבית אחד דמי ולפירוש הקונטרס הוה ליה להקדים בעיא דשני בתים לבית ואכסדרה:

מתני׳

אם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי. פירש בקונטרס וכיון דאמרה הכי אית לה מזוני ואין נראה לרשב״ם דדוקא אם מכרה כתובתה או נלקחה כתובתה בבית דין אין לה מזונות אבל זו שלא לקחה כלום מכתובתה אלא נכסי מלוג שלה או מה שירשה או מה שנתן לה בעלה כאחד מן הבנים לא הפסידה מזונות

מטול האשה כאחד מן הבנים:

לד א מי׳ ס״ט מהלכות נחלות הלכה ב ומי׳ בהשגות ומ״מ סמנ עשין פב טוש״ע תו״מ פי׳ רפז סעיף ג עי׳ מ״מ כ״מ ל״מ: לה ב מי׳ ס״ם הלכה ה טוש״ע שם סעיף ב: לו ג מי׳ שם הלכה ג טוש״ע שם סעיף ה: לז ד ה ו ז ח מי׳ פ״ו מהלכות זכייה ומתנה הלכה טו סמנ עשין פב טוש״ע חו״מ פי׳ רפיב סעיף ה:

לח ט י מי׳ שם הל׳ מ טוש״ע שם סעיף ג [ולא קנה]:

לט כ מי׳ שם טוש״ע שם סעיף ד [ונקנה אחר]:

מ ל מ מי׳ שם הל׳ עו טוש״ע שם סעיף ב:

מא נ מי׳ שם טוש״ע שם סעיף ה:

מב ס מי׳ פ״ו מהלכות מכירה הלכה מ ופ״ב מהל׳ זכייה ומתנה הל׳ נ סמנ עשין פב טוש״ע מ״מ פי׳ סו סעיף יט ומי׳ קמו סעיף ה:

רבינו גרשום

אודייני. בור וכסויו השכר לאמצע. והאי אודייני דמחמת עצמן הוא. שצריך חמיד לנקות הבור ולכסותו שלא יפול בו זבל כדי שיקנו בני אדם מים נקיים יותר ברצון ואעפ״כ שהגדולים טורחין בו הן בעצמן ומנקין אותו ומשמרין אותו השכר לאמצע: שאני אודייני. משום הכי השכר לאמצע דלנטורי עביד״א אפי׳ קטן מצי מנטר בהן ולכסותו שיהא נקי ומצאו למימר להו קטנים לגדולים מלאכה כזאת אנו יכולין לעשותה אבל שאר נכסים אם שבחו מחמת עצמן השכר לעצמן: ואמר רבא רב ספרא גברא רבה הוא לא שבק גרסתיה וטרח לאחריני. ומסתמא אע״ג דלא אמר להו ראו מה שהניח לנו אבינו למשמע מינה דלצרכו קא טרח ולא אחריני ומסתמא כמאן דפריש להו דמי וכל השכר שלו: מדקתני מתני׳ וכן האשה שהשביחה השביחה לאמצע. ש״מ דיורשת היא עם הבנים או עם הבנות כאחד ואמאי וכי אשה מאי עבידתה להיות יורשת נכסי בעלה. אמר ר׳ ירמיה באשה יורשת עסקינן כגון שנשא שמעון בת ראובן אחיו ולא היו לראובן כי אם בנות ושמעון שנשאה לא היה לו יורש ומת ראובן ואח״כ מת שמעון בלא יורש ונמצא שנפלה יורשת שמעון לבנות ראובן וגם אשתו יורשת עם אחיותיה בנכסי בעלה מפני שבעלה דודה הוא. ואם אמרה לאחיותיה ראו מה שהניח (לנו אבינו) [לי בעלי] הריני משבחת לעצמי השביחה לעצמה: פשיטא הואיל דיורי׳ היא לאמצע השביחה דינה כדין אחים. אצטריך סלקא דעתך אמינא לאו אורחא היא למיטרח לאחריני ואע״ג דלא פירשה דהוא לעצמה אלא בסתמא עשתה כמאן דפרישה דמי קמשמע לן דלא: ואם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי כו׳. פשיטא. מ) מה לי היא משאר יורשין דמפרשי׳ הואיל דיורשת היא: מהו דתימא אחוהי אחלה בגייהו. אע״ג דקאמרה ראו מה שהניח לי כו׳ קמ״ל הואיל דאמרה ראו כו׳ דלא אחילה להו

הגהות הב"ח

(מ) [ר״ה אבל אחיו לא אחלה בגייהו] אבל אחיו לא אחלה בגייהו ומ״ל ומ״ל ומ״ל